

Jankovics László

Tudósítások a kar tudományos életéről

A 2004 tavaszi szemeszter legrangosabb kari rendezvénye egy nemzetközi tanácskozás volt. Április 29-én angol nyelvű minikonferenciát rendezett a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kara, az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsága, valamint a Magyar Közgazdasági Társaság Hajdú-Bihar Megyei Szervezete „Globalization: Challenge or Threat for Emerging Economies” címmel. A szimpóziumon négy rangos előadás hangzott el a témakör jeles szakértői részéről (Richard Higgott, Diane Lesley Stone, Csaba László és Mustó István), amelyeket élénk vita kísért. Ezen rovatban terjedelmi okokból nem tudunk részletes számadást közölni a konferencia történéseiről, de az egyik hazai szakfolyóiratban a rovatvezető tollából a közel-múltban megjelent beszámoló (A globalizáció esélyei és veszélyei. Közgazdaság, 48. évf. 7-8. sz. 115-117. o.) alapján teljes áttekintés nyerhető az esemény kulcsgondolatairól, szélesebb körben is megismerendő tételiről, előadásairól.

Karunk alapításától kezdve együttműködik számos szakmai kérdésben a Debreceni Egyetem Matematikai és Informatikai Intézetével. Ezen partneri kapcsolat újabb eseményeként került sor 2004. május 3-án a Kassai úti campus konferenciatermében a "**Matematikai módszerek a közgazdaságtudományban**" című tudományos ülésre a két intézmény közös rendezésében. A rendezvény keretében négy tudományos előadást hallgathattak meg az érdeklők az ökonometria, illetve a pénzügyi matematika néhány területéről.

Nagy Péter intézetigazgató (Debreceni Egyetem Matematikai Intézet) és **Muraközy László** dékán (Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar) rövid megnyitója után **Rapcsák Tamás** (SZTAKI, Operációkutatás és Döntési Rendszerek Osztály) tartotta meg előadását, melyben érdekes új eredményeket mutatott be - az irodalomban ismert korábbi módszerekkel is összevetve - a többszempontú döntési rendszerek témakörében, továbbá ismertette eredményeinek numerikus alkalmazásokkal kapcsolatos problémáit és néhány gyakorlati példát az eddigi alkalmazásokra.

Maksa Gyula (Matematikai Intézet, Analízis Tanszék) előadásában egy, a makroökonómiában és más közgazdasági területeken is igen gyakran felmerülő szakközzel, az aggregációval foglalkozott. Ismertette, hogy milyen értelemben lehet konzisztens aggregációról beszélni és bemutatta, hogy ezen értelmezések, kritériumok alapján milyen típusú függvényegyenletekhez és megoldásokhoz jutott kutatásai során. A másik két előadás tematikájában egymásra épült. Ezekben **Gáll József** és **Pap Gyula** (Informatikai Kar, Alkalmazott Matematika és Valószínűségszámítás Tanszék) Heath-Jarrow-Morton típusú kamatlábmodellekben elért néhány eredményüket prezentálta. Először Gáll József mutatta be a szerzők által vizsgált és javasolt diszkrét idejű véletlen mező által hajtott kamatlábmodellek alapjait, kötvény és egyéb termékek árázása -

si kérdéseit a modellekben és az elméleti konstrukciókban levezetett úgynevezett „no-arbitrage” feltételeket. Pap Gyula a fenti modellek statisztikai kérdéseit boncolgatva ismertette a modellek paramétereinek maximum likelihood becsléseire kapott legfontosabb eredményeket elsősorban egy autoregressziós esetben.

A fenti konferenciák mellett több színvonalas rendezvény szervezésében vett részt karunk oktatógárdája. 2004. február 11-én **Mustó István** egyetemi magántanár részvételével folytatódott a Magyar Tudományos Akadémia Debreceni Akadémiai Bizottsága és az MTV Regionális Szerkesztősége ismeretterjesztő sorozata, az Értékek Akadémiája. Az „**Eufória és EUfóbia? A csatlakozás várható következményei**” című előadás azt járta körbe, hogy az Európai Unióba való belépés kapcsán vajon a lelkes kritikusoknak, vagy netán a kritikátlanul lelkesedőknek van-e igazuk.

Az előadó szerint a mindennapokban szinte semmi nem fog megváltozni a csatlakozás tényétől, amíg bizonyos árak nőni fognak, addig más termékek és szolgáltatások árai a fokozódó verseny következtében csökkenhetnek is. A teljesen szabad munkaerő-áramlás is csak 5-7 év múlva fog megvalósulni. A költségvetési dilemmákra rátérve a különféle nemzetközi szervezeteknél évtizedeket dolgozó szakértő hangsúlyozta, hogy biztosan nettó haszonélvezői leszünk az uniónak, de ennek pontos mértéke a sikeres pályázati projektjeinktől függ. A közigazgatási rendszerünk ugyanakkor nagyon komoly kihívás elé áll, amelynek jellegét egy számadattal érzékeltette a szakértő: naponta körülbelül 4-5 tonnányi új jogi szöveget (rendelet, irányelv, ajánlások, illetve ezeket elkészítő háttér tanulmányok, javaslatok) „termel” az EU gépezete, amellyel folyamatosan lépést kell majd tartani nemcsak az országos szerveknek, minisztériumoknak, hanem a helyi és megyei önkormányzatoknak is.

A következőkben két hazánkban mélyen gyökeret eresztett félreértés eloszlására került sor. Az első szerint a nemzeti szuverenitásunk elvesztése komoly áldozat az integrálódás oltárán. Ennek kapcsán azt hangsúlyozta az előadó, hogy a globalizálódó világban a szuverenitás klasszikus koncepciója illúzió csupán. Nagyon sok olyan probléma van manapság (környezetszennyezés, ökológiai veszélyek, terrorizmus, pénzmosás) amit nem lehet nemzetállami keretekben kezelni. Az európai országok gyakran a hatékonyabb megoldások érdekében utaltak át ügyeket a szupranacionális szintre, és önként korlátozták a döntési autonómiájukat. A másik közkeletű hiedelem szerint a nemzeti identitásunkat veszélyezteti az uniós tagság. Ezzel szemben a jelenlegi tagállamok esetében nem jelentkezett semmi ilyen hatás, ráadásul az eltérő népek és kultúrák megismerése nem szűkíti, hanem gazdagítja a magyar identitást, tágítja látókörünket. Erre a pozitív, megtermékenyítő hatásra egyébként sok jó példa található a magyarság saját történetében is.

Zárszavában Mustó István hangoztatta azon meggyőződését, hogy sem az eufória sem az eufóbia nem indokolt jelen helyzetben. Mivel a globalizáció és transznacionalizálódás folyamatát nem tudjuk megállítani, az EU a lehetséges alternatívák legkedvezőbbike. Jólétünk és gazdaságunk fejlődése már most is elsősorban attól függ, hogy milyen szabályokat hoznak Brüsszelben. A kérdés csak az, hogy képviseltetjük-e magunkat azokon a fórumokon, ahol az említett fontos döntéseket meghozzák. Kérdésekre válaszolva az előadó elmondta, hogy nem osztja az unió válságáról, széteséséről szóló napjainkban nagyon elterjedt véleményeket. Egy bizottsági szakértőt idézve rámutatott, hogy az integrációs közösség igazi „politikai állatként” viselkedik: ha ingerlik, akkor megmozdul, ha

nem bántják, akkor helyben marad. A viták tehát ösztönzik a fejlődést, ezzel is magyarázható, hogy az uniós együttműködés az elmúlt közel fél évszázadban válságról-válságra mélyült el.

Az idén tavasszal került a könyvesboltokba Bokros Lajos „*Verseny és szolidaritás*” című könyve, mely egyfajta komplex gazdasági programot kínál, összegyűjtve az utóbbi időszakban megjelent írásait, köztük természetesen az Élet és Irodalom hasábjain megjelent „2. Bokros csomagként” elhíresült és sok vitát kavart „130 pontot” is. A kötet megjelenése kiváló alkalomként szolgált arra, hogy 2004. április 29-én **Bokros Lajos** - 1996 után újr - a cívis városba látogasson, a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kara diákjainak meghívására. A közügyekben aktívan résztvevő, a gazdasági döntéshozókat folyamatosan ötletekkel bombázó szakember előadása iránt óriási volt az érdeklődés, a 200 fős új előadóterem zsúfolásig megtelt.

A vitaindítójában hangsúlyozta az előadó, hogy a legfontosabb teendőnek a realgazdaságra rátelepedő állam átszervezését tartja, amit jelenlegi állapotában „hatékonytalan vízfejnek” tart. Az államháztartási reform indokoltságát az is alátámasztja, hogy a középkelet-európai térségben hazánkban a legnagyobb a redisztribúciós ráta, és a kibővített EU-t tekintve is élvonalban foglalunk helyet. Nemcsak az a probléma, hogy a rendszer működtetése az üzleti szférát megsarcoló nagy adóterhekkel finanszírozható, hanem az is, hogy az állami szolgáltatások minősége (az egészségügyi, az oktatási és a közigazgatási szférában egyaránt) romlik. A megoldást a volt pénzügyminiszter olyan eljárások és technikák bevezetésében látja, amelyek a verseny nyomása alá helyezik a közszférát.

Tekintve, hogy a közönség döntő részben egyetemistákból állt, ezért Bokros a felsőoktatási reform kérdéseiről részletesen szólt. Mivel a költségvetési források egyre szűkösebbek lesznek az állam racionalizálásával, a tandíj bevezetésére mindenképpen szükség lesz az egyetemek és főiskolák modernizálásához. Ráadásul a leendő diplomások hozzájárulása a képzési költségekhez megfelel a társadalmi igazságosság elvének is.

A kötetlen fórumszerű részben Bokros Lajos aláhúzta, hogy jelenleg nem a nevéhez fűződő 1995-ös stabilizációs csomaghoz hasonló egyszeri kiigazításra van szükség, hanem ennél sokkal fontosabb a költségvetés hosszú évekre szóló strukturális reformja. A rövid távon valószínűleg népszerűtlen lépések megvalósíthatóságával kapcsolatban elmondta, hogy őszintén hisz az egyenes beszéd erejében, vagyis az érzelmileg túlfűtött politikai diskurzust megtörve, a racionális vita felé kellene terelni a társadalmat, és akkor meggyőzhető lenne a többség az átalakítás hasznát illetően.

Az unióhoz csatlakozó 8 volt szocialista állam „szépségszerepjátékában” Magyarország kezd elmaradozni a fegyelmezett makrogazdasági politikát alkalmazó és gyorsan növekvő baltiaktól és Szlovéniától, és próbál lépést tartani a szintén felzárkózásra törekvő visegrádi országokkal. A reformelkötelezettség és a versenyképesség erősítése vízválasztó lesz abban a tekintetben, hogy hazánk hogyan tud helytállni az Európai Unió dinamikus belső piacán. A közel két órás beszélgetés, melynek zárógondolataként Bokros a leendő közgazdászok felelőségére, missziójára, a "józan ész diadalára" hívta fel a figyelmet, hatalmas tappsal zárult.

2004. május 6-án egy korábban nálunk végzett diákunk, **Bodnár Katalin**, a Nemzeti Fejlesztési Hivatal osztályvezetője tartott előadást a Kar konferenciatermében „**Európai Unió és költségvetési támogatások Magyarországon**” címmel. Az előadás során eddigi

munkatapasztalatainak megfelelően kitért az előcsatlakozási alapok, a csatlakozás utáni uniós támogatások, valamint a költségvetési támogatások rendszerének bemutatására is.

Az előadó az uniós támogatások rendszerének bemutatásánál leszögezte, hogy az uniós alapelvek közül az előcsatlakozási eszközök esetében a partnerség nem jelent meg, a programozás, a koncentráció, az átláthatóság és az addicionalitás azonban a gyakorlatban is érvényesültek. Az alapelvek és a projektciklus kapcsán kiemelte, hogy ezek az elemek az alapok és programok szintjén éppúgy megjelennek, mint az egyes projektek szintjén.

A prezentáció az előcsatlakozási eszközök közül a PHARE program, a csatlakozás után folyósított támogatások közül a PHARE mintájára folytatódó Átmeneti Támogatás és a Strukturális Alap részletes bemutatásával folytatódott. A PHARE végrehajtása a csatlakozást követően megváltozik: a magyar fél nagyobb önállóságot kap a végrehajtásban. A nagyobb önállóság azonban nagyobb felelősséget is jelent, amire hazánk a többi csatlakozó országnál jobban fel van készülve. A Strukturális Alapokra áttérve az előadó bemutatta a Nemzeti Fejlesztési Terv felépítését, mind az egymásra épülő szintek, mind a támogatandó területek szempontjából. A regionális operatív program a területek között speciális, mert nem ágazatokat támogat, hanem átfogó, regionális fejlesztési célok elérését ösztönzi.

A sokat vitatott abszorpciós kapacitásra áttérve elhangzott, hogy a sikeres felhasználásnak ugyan nincs akadálya, de a pozitív kimenetre sincs garancia, tehát megvan az esélye mind a pozitív, mind a negatív forgatókönyv beteljesülésének. A hároméves költségvetési tervezés ugyanakkor garantálja, hogy a következővekben is biztosítja a költségvetés a szükséges forrásokat. A sikerhez nem csak jó előkészítésre, hanem a végrehajtás során visszacsatolásra, megfelelő kommunikációra, hatékony működésre van szükség.

Az EU által nem társfinanszírozott költségvetési támogatások bemutatásával zárult az előadás. Az Állami Számvevőszék 2004 elején jelentést készített a Kormány takarékosági intézkedéseinek alátámasztásához. Az előadó ebből a jelentésből, illetve személyes tapasztalataiból merítve azon kritikai észrevételeit hangsúlyozta, hogy a hazai költségvetési támogatások esetében a célkitűzések teljesülésére nincs garancia, a tervezésnek nincs kidolgozott módszertana, a visszacsatolás általában ad hoc módon történik, a szabályozás és végrehajtás messze nem egységes, és számos egyéb hatékonysági probléma merül fel. Az uniós elvek megvalósulása a hazai támogatások végrehajtásában biztosítaná a költségtakarékos végrehajtást, aminek jelentőségét nem lehet elégszer hangoztatni.

Az előbbi rendezvényünk után közvetlenül a debreceni családi gyökerekkel is rendelkező **Szabó Antal**, az Egyesült Nemzetek Szervezete Európai Gazdasági Bizottságának (ENSZ EGB) tanácsosa tartott előadást a Kar konferenciatermében „**A volt szocialista országok helyzete az ENSZ szemével nézve**” címmel. A szerteágazó nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkező szakértő felvezetőjében hangsúlyozta, hogy bár sok jogos támadás éri az ENSZ-t a bürokratikus vonásai és lassú döntéshozatali rendje miatt, a globális problémák kezelése és az iraki konfliktus kapcsán kiderült, hogy egy ilyen kormányközi intézmény gyakorlatilag nélkülözhetetlen napjainkban.

A következőkben a világgazdaság közelmúltbeli trendjeit és kilátásait ismertette az EGB munkatársa, különös tekintettel a rendszerváltás különböző fázisainál tartó volt szocialista országokra (az EGB-hez tartozó összesen 55 államból 27 tartozik az átmeneti gazdaságok csoportjába). A 2003 második felében megindult egy egyelőre törékeny glo-

bális fellendülés az USA és a feltörekvő ázsiai országok vezérletével, de ezzel szemben az EU 15-ök átlagos növekedési üteme alig haladta meg a zérus értéket. A tanácsos úr azon reményét hangoztatta, hogy a frissen csatlakozott új tagországok jelentősen hozzájárulnak az eurózóna prosperitásához, kimozdítva az övezetet a 2001 óta tartó, elhúzódó stagnálásból. A volt szovjet tagköztársaságok az elmúlt években 5-6%-os gyarapodást értek el, amely kapcsán Szabó Antal azon meggyőződését hangoztatta, hogy a lassan stabilizálódó Oroszország dominálta térség ígéretes piaci lehetőségeket rejt Magyarország számára is, még akkor is, ha a kibontakozó vadkapitalizmus sajátos összefonódásokkal terhelt gazdasági viszonyokkal és óriási szociális feszültségekkel jár együtt.

Tovább folytatva kelet felé a sort, az előadó rámutatott, hogy a kaukázusi és a közép-ázsiai posztoszocialista országok gazdasági fejlődését még gyakran hátráltatják az egyes entitások közötti politikai és katonai feszültségek és területi viták, illetve az Oroszországhoz (a volt birodalmi központhoz) fűződő kapcsolatok rendezetlensége. Mindenesetre Magyarországnak elsőrangú érdeke és egyben morális kötelessége is, hogy az átalakulás és az európai integráció során szerzett tapasztalatait megossza a korábbi sors társaival, illetve donor államként pénzügyileg támogassa őket.